

## ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

## ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

15 Octobre 1930

# İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 307

## ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türkiye için 2 1/2, Âlâ kâğıdı-lısı 5 Liradır

## İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene  
15 Teşrinievel 1930

kaç kadehden sonra edebiyat ve şirde ken - dini bir Napoléon görmek vehm ve ruyası içinde sızdı. Zevcesi onu sefil döşegine naklettiği zaman artık vücudündeki ispirto sobası sönmüş zevallıyı hafif bir titreme almışdı. Ayaklarına sıcak mangal kapağı koydu. Yorganını sıkıştırdı.

\*\*\*

Ertesi günü uyandı. Dünkü macerayı bir az alaca hatırlayordu. Hiç unutamadığı bir hakikat vardı: her günün maişet ihtiyacı. Bu müzayekanın siyah sütunu, karşısına dikildi. Yaşamak için gıda ve onu tedarik içinde yazmak lâzımdı.

[ Bitmedi ]

## YENİ LİSANCILAR ve ZİYA GÖKALPIN FİKİR MENBALARI

V

1 — İhtiyaca ve lüzumuna göre bir dil için yabancı dillerden lûgat almak zaruridir. fakat Türkçeye ma'kul ve mantığı ihtiyaclar sevkile kelime alınmamış, Arapça ve Acemce'nin bütün lûgatleri onun içine boşaltılmıştır. Türkçenin üç lisandan mürekkep olduğu kanaatı bu hadiseyi çok açık bir surette ifade eder. Şu halde bu

hadise alelâde dinî, medenî veya bedî'î ihtiyaç ve sa'ikle lûgat ve tabir almadan başka mahiyette bir şeydir. Hal böyle iken, yabancı ve lüzumsuz unsurların Türklerin fikri ve içtimai edebî, menfaatı namına tasfiyesi labüd iken yeniden yabancı bir dilden veya Türk lehçesinden kelime almak ve bunu düşünmek tabî'îdir ki fayda te'min edemezdi. Necip Bey bu fikirde idi. Ancak yazı diline konuşulan dildeki Türkçe unsurların alınmasını iltizam ve tavsiye ediyordu. Diğer lehcelerden kelime alınmanın aleyhinde idi. Bunu (kuru bir ağacı yeşertmeğe) benzediyordu. [1]

Bu nokta Necip Asım beyin düşüncelerine de temamilen muhaliftir. [2]

[1] Şeref Bey'e açık mektup. Ahenk Ağustos 316

[2] Asım Bey lûgat alınacak menba'ları şöyle tesbit ediyor:

A, İstanbul, Rümeli, Anadolu ehali lûgatleri. B bütün Türk lehceleri, C. Arabça ve Acemce. D. Avru-lisanları... ilaah. İkdâm kânuni evvel, Dilimize hizmet makalesi.

Mehmet Necip B. dilin hakiki zenginliğini kelimelerin çoğundan ziyade ma'naca kıymetlerinde görüyordu. Asıl Türkçe basit ve mürekkep unsurlara yazı dilinde manaca kıymet vermeye çalışmak gayelerinden birini teşkil etmekte idi. Bu itibarla ozamanki Türkçülerden ayrı bir görüşe sahipti.

Tabir ve istilâh meselesinde de maziden ayrılıyordu. Şimdiye kadar hernasılsa olan olmuştu. Yabancı dillerden tabir almanın, yabancı unsurlardan ilmi, fenni tabirler yapmanın alehdarlığı. Bu hususta daha ziyade Arapça ve Acemceye hücum ediyordu. Lisanı, ruhu, medenî bir çok sebepler ileri sürerek bu lisansların Türkçeye menbe olamayacaklarını idda ediyordu. Arapça ve Acemce ile Türccenin münasebetinin mutlaka kesilmesi fikir ve emelinde musırdı. [3], [4]

Sami B. (tekellüm ve tahrir) lisanları arasında bir fark aleyhdarı idi. Tahrir lisanı ile tekellüm lisanını birleştirmek taraftarı idi. Ancak merhumun anladığı tekellüm lisanı İzmirde anlaşılandan farklı idi. O, konuşulan Türkçe sarfına tabî' bir tahrir diline benziyordu. Daha ziyade İstanbulda sırf münevverlerin tekellüm lisanı.

İzmirde konuşma dili ile hassaten İstanbulda konuşulan dil kasd edilmeyor bu İstanbulda dahil olarak Anadolu ve Rumeli Türlerinin konuşdukları, anladıkları dildi. İstanbul konuşması ile alâkası yalnız teleffuz ve şive cihetinden idi. Ancak bu mahiyette Türk camî'ası arasında müşterek ve umumî bir dilin te'sisi mümkün olabilecekti. Hülâsa İzmir yalnız ha'zı, münevver zümreyi değil halkı, bütün Türkleri derpiş etmişti.

IV Bu kısa izahdan sonra mazinin, tahsisen Sami Beyin aynen kabul edilen fikirlerine düsturlarına gelebiliriz:

A, Halk diline düşen kelimelerin türkçeleş-

(3) Bu münasebetin kesilmesi hususunda o zamanın maruf Türkçüleri ile Necip Beyin ayrılıkları aşikârdır.

[4] Yeni lisancılarda ilerki makalelerimde tafsil edeceğim vecihle, hassaten Türkceden tabir ve istilâh yapmanın aleyhinde idiler. Bu bapdaki muhafazakârlıkda maziye çok geride bırakmışlar, hatta ona taş çıkarmışlardı.

miş oldukları [ortada bir halk sınıfı tarafından anlaşılan, kullanılan, aslen yabancı kelimeler]

B, Mukabil ve muadilleri bulunan kelimelerin esas itibarile atılması.

C Yabancı kaidelerin tardı.

A, Yabancı ve lüzumsuz kelimeler,

Arabça ve Acemceden alınarak tahrir lisanına tika basa doldurulan binlerce kelimeler vardı. Bunlardan mühim bir kısmının Türkçe-mukabilleri de mevcutdu. Bununla beraber terçihen bu yabancılar kullanılmaktâ idi. Hiç bir kayde tabi' olmaksızın yeniden bir çokları da dilimize giriyordu. Bu suretle dil zenginleşiyor, zengin bir dil adolunuyordu.

Necip Beyin höyle bir dili zengin adetmek dili hakikî zenginliğine tam bir fikir hasıl etmemekten ileri geldiğini iddia ediyordu. Bu gibi münasebetsizliklerin başka dillerde olmadığı, bunların müradif değil, ne düşünmece, ne de bedi'î bir zevk uyandırmaca kıymeti olmıyan muhtelif lisanlardan alınmaynı şeyin adları olduğunu söylüyordu. Bu kelimelerin dilin bünyesinde fikrî, edebî fayıde yerine zararları olduğunu anlamağa, anlatmayı, düşünmeye mani olduklarını izah ediyordu. Bunun için makalelerinde bir haylı sütunlar tahsis etmişti. Bilâhere arz ve teşrih edeceğimiz bu makelceler hakkında şimdi yalnız şu kadarını söylemekle iktifa ederizki, o zamana kadar ve o zamana nazaran bizde [kelimecilik] hakkında bu kadar ilmi bir tetkik yapılmamıştır. Kelimecilik aleyhine bu kadar şiddetle davranılmamıştır.

Ancak Necip bey bu hususta da ihtiyatlı harket ediyordu. Yabancı unsurlara mukabil yazı diline girecek türkçe gelimeler için bir (mülazimet) devresi kabul idiyordu. Birden bire tasfiyeyi iltizam itmeyordu. Yabancı unsurlar bir müddet maddi, ma'nevi hizmetlerinde devamledeceklerdi; türkçe unsurler, fikir ve ma'naca kendilarine teveccüh idecek vazifeyi görececek bir hale gelince (istibdal muamelesi) başlayacakdı.

B. C. : — Yabancı kaideler dilde mühim bir yer işgal idiyordu. yazı dilinde başlıca hakim olan bu kaidelerdi. tahsil görmüş her ferdin lisanı vicdanında bizzat lisanın mâli diye yer itmişti. Hal böyle iken — dilin harcî yapısı itibarile — yabancı kaideler, harfler alınmaz dimenin manası yokdu. Hususile bunlardan vücude gelmiş ortada bir lisan var. Bu gibi fikirler türkçe için zaidi. çünkü bu kaidelerin türkçe sözler ile bir alakası yokdu

Yabancı unsurlar için ise kullanılıp durduğuna, mekteplerde öğrenilmesi zaruri olduğuna göre hakikata, şe'niyyete muvafık değildi.

Necip B. Sami B. merhum gibi, terkipler de de güzellik ve çirkinliği mi'yar olarak ele almayordu. Düşünme işinde hakiki vazife ve hizmetlerini tedkik, bu noktadan türkçe ve yabancı terkipleri mukaise edivor ve hülaseten: «türkçe terkipler zihnî tabi'î ve mantıkî nizamina daha muvafıktır. Bunların isti'mali zihnî tasarrufu temin edeceği cihetle daha faydalıdır. Yabancı terkipler başka türlü alışan bir türk çocuğunun zihnini yoruyor, düşünce ve yükselmeye mani oluyor.» Fikrini ileri sürüyordu.

Yabancı terkipler, Ancak yabancı unsur ile lisanı kaplamışlardır. Sırf bu unsurlar sayesinde beka ve mevcudiyetlerini temin ve idame idiyorlardı. Türkçeleşmeyen bu unsurlar kaldıkça tabi'ati ile bunlar da dilde kalacaklardı. lisanitahrir alınmaları esbap ve tarzına ve kullanmaları şartına göre birbirlerinden ayrılamıyorlardı. -Bu noktayı ilerde tafsilen izah etme isteriz - o halde, yabancı kaidelerin tardı düşünülürken, diğer taraftan Türkçeleşmeyen yabancı unsurların tasfiyesini de düşünmek icap ediyordu. Zihni, ictimai, bedii bir faydayı mucib olacak olan lisanın istiklâlî ve mazbutiyeti namına kullanılmamaları lâzımdı.

Necip B. fi'iller ve cem'ler hakkında da uzun sutunlar tahsis itmişti. Bu yazılarıyla Arapça ve Türkçe (şekli ve teşekli) unsurları mukayese ve Türk zihni içiu Türkçe kelime teşkili tarzının, fiil vasfiyelerinin daha muvafık olduğunu izah ve isbat idiyordu. Buna göre Arapcadan tahavvüle tabi' yani Arapça kaideleri ile teşkil edilen hiç bir kelime kollanılmayacakdı. (5)

Bu pek sathi mukayesemize burade nihayet veriyoruz. gelecek yazımızdan itibaren o vakte kadar gelen Türkçülerin heman temas itmedikleri meseleler hakkında Necip beğin fikirlerini ıcmalen arza devam ideceğiz. Görülüyor ki İzmir, davayı yalnız görmemiştir. Yalnız meseleye temas ile iktifa etmemiştir.

İlkeri makalemizde de görüleceği veçhile ilmi görüş ve telekkilerile maziden daha farklı hareket etmiştir.

İzmir — M. Faik

[5] Bu tetkiklerde istinad olunan [ zihni tasarruf ] ve [tedai kanunları] , bir Türk çocuğunu zihninin iltisakı bir lisanla işlemesi ve ona itiyadı ve saire...gibi esasladır.